

СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

УДК 339.92

О. В. ЛЕТУЧА,

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,
Національна металургійна академія України*

А. А. ЛЕТУЧА,

*магістр з підприємництва,
торгівлі та біржової діяльності,
Національна металургійна академія України*

А. В. ВОРОЩУК,

*магістрант кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,
Національна металургійна академія України*

А. Д. КОРЖ,

*студент кафедри міжнародної економіки,
політичної економії та управління,
Національна металургійна академія України*

ПРІОРИТЕТИ ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТУ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МЕТАЛУРГІЙНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В статті проаналізовано альтернативні теоретико-методологічні підходи до визначення сутності та принципів планування. Досліджено ринок металопродукції України з визначенням джерел та оцінки ступеня впливу конкурентних сил. Розглянуто особливості та пріоритетні сфери застосування системи планування зовнішньоекономічної діяльності

українських металургійних підприємств в умовах глобалізації економіки. Визначено можливості та ефективність використання SWOT- та PEST-аналізу у впровадженні планування зовнішньоекономічної діяльності українських металургійних підприємств. Проаналізовано особливості песимістичного, реалістичного та оптимістичного прогнозів інтеграції підприємств металургійного комплексу України до світового ринку металопродукції. Песимістичний прогноз зовнішньоекономічної діяльності українських металургійних підприємств в добу глобалізації на світовому ринку металопродукції пов'язаний з появою нових і зростанням активності існуючих конкурентів, підсиленням впливу конкурентних технологій, екологізації та сертифікації, контролю за діяльністю бізнес-суб'єктів і збільшенням штрафних санкцій, зменшенням привабливості праці в металургії на фоні дефіциту фінансування з боку держави та інфляції. Реалістичний прогноз припускає соціальні зміни у законодавстві, поступовий розвиток конкурентних технологій, зростання курсу національної валюти, активізацію державної політики в галузі сертифікації. При оптимістичному прогнозі спостерігатиметься зростання реальних доходів населення, активізація науково-технічних розробок у металургійній галузі, поліпшення енергетичної ситуації та економічне зростання.

Ключові слова: планування, металургійний комплекс, ресурси підприємства зовнішньоекономічна діяльність, конкурентоспроможність, глобалізація.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації економіки, активізації процесів транснаціоналізації капіталу, формування механізму управління світовим господарством актуалізуються питання розробки комплексної системи економічного регулювання – планування. Підвищення конкурентоспроможності підприємств металургійного комплексу України на світовому ринку у добу глобалізації неможливе без розробки стратегічних планів досягнення відповідних цілей. Індикативне планування в умовах глобалізації економіки стає гнучким інструментом оцінки ефективності та оптимізації застосування підприємством ресурсів мікро-, макро-, мезо- та мегарівня. А це, в свою чергу, активізуватиме впровадження комплексного механізму своєчасного та оперативного реагування на вплив викликів зовнішнього і внутрішнього бізнес-середовища на всіх рівнях господарювання та розробки системи ефективного планування зовнішньоекономічної діяльності українських металургійних підприємств, що сприятиме поглибленню інтеграції вітчизняної економіки у глобальне економічне середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження необхідності вдосконалення системи планування розглядали у своїх роботах С.В. Горбунов, З.Є. Шершньова, Р.А. Фатхутдінов, Л. В. Дикань, Ю.В. Лукіна, О.М. Станіславчик, Г.К.Таль, Є.В.Джамай, А.М. Поддєрьогін, І.О. Бланк, А.Г Семенов, В.В. Бочаров, Н.В. Моїсеєва, М.В.Щербаков, А.В.Демчук, С.М. Ковтун, О.Є. Кузьмін, Л.П. Батенко, що визначали планування як систему управління процесами надходження та використання економічних ресурсів у господарській діяльності підприємства, оцінювали позитивний та негативний його вплив на кінцевих користувачів на усіх організаційних рівнях. Але їх гіпотези не аргументують важливий феномен визначення планування як

пріоритету ефективної системи регуляторного економічного управління зовнішньоекономічною діяльністю національних підприємств у добу глобалізації.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в аналізі альтернативних теоретико-методологічних підходів до визначення планування зовнішньоекономічної діяльності українських металургійних підприємств в добу глобалізації, розробці пріоритетних напрямків механізму його реалізації.

Виклад основного матеріалу. Реалії переконують, що перед Україною постає завдання, що передбачає створення максимально сприятливих умов для зовнішньоторговельної діяльності вітчизняних металургійних підприємств з метою підтримки національної економіки. Особливої актуальності набуває визначення оптимальної ролі держави та найбільш ефективних механізмів її регуляторної політики у сфері зовнішньої торгівлі, що активізуватимуть інтеграцію вітчизняної економіки у глобальне економічне середовище.

Виклики зовнішнього і внутрішнього бізнес-середовища вимагають від підприємств постійного удосконалення та розвитку, вміння адаптуватися до змін кон'юнктури світового ринку та прогнозувати можливі майбутні корективи в економічних та виробничих процесах за допомогою поєднання імперативів індикативного та стратегічного планування, що сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності.

Планування можна визначити як механізм стратегічного розподілу ресурсів мікро-, макро-, мезо- та мегарівня з метою адаптації підприємств до зовнішньоекономічного середовища та їх організації для реалізації визначених цілей [1-2].

Головною метою планування зовнішньоекономічної діяльності українських металургійних підприємств в добу глобалізації є підвищення їх конкурентоспроможності, зниження ризиків отримання негативних результатів. Ефективне планування повинно ґрунтуватись на принципах єдності, цільового спрямування, системності, безперервності, гнучкості, збалансованості, оптимальності використання ресурсів мікро-, макро-, мезо- та мегарівня господарювання [2-7].

Для реалізації цієї мети необхідно виконання аналізу зовнішнього ринку металопродукції і формування портфелю замовлень, визначення планової виробничої потужності підприємств металургійного комплексу України, та формування їх виробничих програм.

Погіршення стану підприємств металургійного комплексу України на зовнішньому ринку обумовлене негативними тенденціями в галузі. Основні економічні характеристики галузі металургійної промисловості безпосередньо

впливають на умови роботи кожного підприємства і визначають обмеження, які необхідно враховувати при розробці заходів планування.

Пріоритетом аналізу ситуації в галузі є вивчення конкурентної боротьби, визначення її джерел та оцінка ступеня впливу конкурентних сил. Цей етап аналізу є особливо важливим, оскільки неможливо визначити стратегічну позицію національних металургійних підприємств без глибокого розуміння характеру конкуренції в галузі.

Діагностика безпосереднього конкурентного оточення підприємства здійснюється із застосуванням моделі п'яти сил М. Портера, відповідно до якої, чим вищий тиск цих сил, тим менше можливостей мають компанії для збільшення ціни і прибутку. Ослаблення сил створює сприятливі можливості для компанії [4-6].

У складі п'яти конкурентних сил М. Портер виділяє загрозу входження потенційних конкурентів, суперництво існуючих в галузі компаній, спроможність споживачів продукції підприємства диктувати свої умови, спроможність постачальників сировини диктувати свої умови; загрозу появи товарів-замінників [4-6].

Модель п'яти сил конкуренції допомагає визначити структуру сил, сукупний вплив яких визначає характер конкурентної боротьби.

Проникнення на світовий ринок металопродукції нових зарубіжних конкурентів обумовлено відносно невеликими вхідними бар'єрами, порівняно слабкою реакцією компаній на появу суперників.

Основними виробниками чорних металів у світі є Китай, США, Японія, Німеччина, Росія, Італія, Франція, Україна, Індія, Бразилія, Мексика, Південна Корея.

В металургійній галузі України виділяють три стратегічні групи. В одну стратегічну групу за обсягом виробництва увійшли «Дніпровський металургійний завод», «Дніпровський металургійний комбінат», «Донецький металургійний завод». Всі підприємства мають середній асортимент продукції, випускають продукцію високого цінового сегмента. Підприємства «АрселорМіттал Кривий Ріг», «Інтерпайп Сталь», «Маріупольський металургійний комбінат» мають вузький асортимент продукції, орієнтовані на розширення, працюють в середньому ціновому сегменті. Підприємства «Азовсталь», «Запорожсталь», «Алчевський металургійний комбінат», «Електросталь», «Дніпроспецсталь», «Енергомашспецсталь», «Донецький електрометалургійний завод» мають вузький та середній асортимент продукції, орієнтовані на розширення, працюють у середньому ціновому сегменті [5-9].

Національні підприємства мають надлишок виробничих потужностей з високим рівнем морального та фізичного зносу. Ціни на металопродукцію на

національному ринку під впливом збільшення енерговитрат зростають, що може обумовлює зменшення попиту. Національні виробники використовують інтеграцію «назад» або збалансовану вертикальну інтеграцію, що пояснює слабкі конкурентні переваги за спроможністю до нововведень у виробничих процесах та обмежує можливості розвитку.

До основних рушійних сил, що діють у галузі і викликають в ній структурні зміни, відносять зміни в довгостроковій швидкості зростання галузі, які суттєво впливають на рішення про інвестиції, привабливість для нових компаній, баланс між постачальниками покупцями, споживчі переваги, що створюють нові можливості, потребують перебудови діяльності, інновації та технологічні зміни, інтеграція провідних компаній до світового ринку металопродукції, тенденції глобалізації, зміни вартості й ефективності, вплив законодавчих змін, невизначеність і ризик у бізнесі.

Факторами непривабливості становища національних металургійних підприємств на світовому ринку металопродукції є зменшення обсягів виробництва, тиск на вітчизняного виробника імпортною продукцією неефективною податковою політикою, посилення конкуренції зі вступом до СОТ, відсутність державної підтримки і розгорнутого субсидування, висока енергоємність та низька якість продукції.

Основними бар'єрами для розвитку зовнішньоекономічної діяльності українських металургійних підприємств в добу глобалізації є відсутність повної відповідності нормам ЄС окремих положень законів у сфері технічних регламентів, державного ринкового нагляду і контролю, низький рівень комунікації між органами ринкового нагляду, невідповідність кадрового забезпечення, несвоєчасне здійснення заходів щодо запиту бюджетного фінансування закупівлі напівфабрикатів та сировини.

Для визначення стратегічних орієнтирів та прогнозів ефективної інтеграції підприємств металургійного комплексу України до світового ринку металопродукції доцільно застосовувати SWOT- та PEST-аналіз, що дозволяє розглянути можливості та загрози національних виробників.

При песимістичному прогнозі зовнішньоекономічної діяльності українських металургійних підприємств в добу глобалізації на світовому ринку металопродукції буде спостерігатися поява нових і зростання активності існуючих конкурентів, підсилення впливу конкурентних технологій, екологізації та сертифікації, контролю за діяльністю бізнес-суб'єктів і збільшення штрафних санкцій, зменшення привабливості праці в металургії на фоні дефіциту фінансування з боку держави та інфляції.

Реалістичний прогноз припускає соціальні зміни у законодавстві, поступовий розвиток конкурентних технологій, зростання курсу національної валюти, активізацію державної політики в галузі сертифікації.

При оптимістичному прогнозі спостерігатиметься зростання реальних доходів населення, активізація науково-технічних розробок у металургійній галузі, поліпшення енергетичної ситуації та економічне зростання.

Висновки і перспективи подальших досліджень. В умовах глобалізації гармонізація регуляторних важелів відповідно до директив міжнародного законодавства на тлі нестабільного сальдо торговельного балансу України має стати трампліном для забезпечення виходу підприємств металургійного комплексу України на світовий ринок металопродукції.

Планування зовнішньоекономічної діяльності українських металургійних підприємств забезпечує своєчасне та оперативне реагування на вплив викликів зовнішнього і внутрішнього бізнес-середовища, зокрема, на повільність гармонізації національного законодавства до міжнародних стандартів, дискримінаційне ставлення офіційних органів ЄС та запровадження ними нерівноцінних захисних механізмів.

На основі оптимізації системи планування зовнішньоекономічної діяльності українських металургійних підприємств визначаються пріоритетні напрямки зменшення собівартості виробництва та зростання обсягів продажів, раціоналізації використання енергетичних ресурсів. Саме планування виступає пріоритетним інструментом регуляторного економічного управління зовнішньоекономічною діяльністю українських металургійних підприємств. В умовах глобалізації механізм планування зовнішньоекономічної діяльності підприємств металургійного комплексу України виступає гнучким та ефективним інструментом обґрунтування імперативу забезпечення довгострокового зростання їх конкурентоспроможності на світовому ринку металопродукції.

Список використаної літератури

1. Ансофф И. Стратегическое управление / И. Ансофф. – М.: Экономика, 2006. – 560 с.
2. Беллон Б. Финансовый капитал и промышленность во Франции / Б. Беллон. – М.: Экономика, 2005. – 230 с.
3. Войнаренко М.П. Інноваційні стратегії управління підприємством за умов глобалізації / М.П. Войнаренко. – Вінниця: Науковий світ, 2009. – 160 с.
4. Демчук А.В. Бюджетування підприємства в умовах започаткування зовнішньоекономічної діяльності: сутність, технологія, проблеми / А.В. Демчук

// Вісник національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 6. – С. 41-47.

5. Кузьмін О.Є. Бюджетування в системі управління організацією: теоретичні та прикладні засади: [монографія] / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – К.: Кондор, 2007. – 234 с.

6. Летуча О.В. Стратегія фінансового оздоровлення підприємств металургійного комплексу України в умовах глобалізації / О.В. Летуча, А.А. Летуча // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2017. – №1. – С.124–130.

7. Летуча О.В. Бюджетування як інструмент гнучкого управління підприємством в умовах глобалізації економіки /О.В. Летуча, А.А. Летуча, О.В. Таран // Проблеми економіки та політичної економії. – 2019. – № 1. – С. 70-79.

8. Міжнародні стратегії економічного розвитку / А.О. Задоя, В.В. Білоцерківець, О.О. Завгородня, О.В. Летуча та ін.; За ред. А.О. Задоя. – К.: Знання, 2007. – 332 с.

9. Нариси теорії національної економіки. Монографія [В.В. Білоцерківець, О.О. Завгородня, А.А. Летуча, О.В. Летуча] / За ред. В.М. Тарасевича. – Дніпропетровськ: Січ, 2015. – 332 с.

10. Портер М. Конкуренція / М. Портер; пер. с англ. – М.: Вільямс, 2005.– 608с.

11. Porter M.E. Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance, 2nd ed. / M.E. Porter. – New York: Free Press, 1998. – 592 p.

12. Проць Н.В. Бюджетування у системі управління фінансами підприємства / Н.В. Проць // Формування ринкових відносин в Україні. – 2013. – № 5. – С. 188-193.

13. Завгородня О.О. Інноваційна динаміка національної економіки: монографія / О.О. Завгородня. – Дніпропетровськ: Пороги, 2014. – 408 с.

14. Білоцерківець В.В. Нова економіка: зміст та еволюція: монографія / В.В. Білоцерківець. – Дніпропетровськ: Січ, 2013. – 366 с.

15. Томпсон А.А. Стратегический менеджмент: концепции и ситуации для анализа. – 12-е изд. Пер. с англ. / А.А. Томпсон, А.Дж. Стрикленд. – М.: Экономика, 2007. – 928 с.

16. Огійчук М.Ф. Фінансовий та управлінський облік за національними стандартами / Огійчук М.Ф. – К.: Алерта, 2011. – 1042 с.

17. Хусаїнов Д.Я. Введення в моделювання динамічних систем : навч. посібник / Д.Я. Хусаїнов. – К. : КНУ імені Тараса Шевченка, 2010. – 128 с.

18. Колот А.М. Інститути зайнятості і доходів в новій економіці: глобальні тренди / А.М. Колот, О.О. Герасименко // Проблеми економіки та політичної економіки. – 2018. - №1. – С. 195-235.

References

1. Ansoff, I. (2006). *Strategicheskoye upravleniye* [Strategic Management]. Moscow: Ekonomika.
2. Bellon, B. (2005). *Finansovyy kapital i promyshlennost vo Frantsii* [Financial capital and industry in France]. Moscow: Ekonomika.
3. Voynarenko, M. (2009). *Innovatsiyni strategii upravlinnya pidpriemstvom za umov globalizatsii* [Innovative strategies of enterprise management in the conditions of globalization]. Vinnitsya: Naukoviy svit.
4. Demchuk, A. (2010). *Byudzhetuвання pidpryyemstva v umovakh zapochatkuvannya zovnishn'oekonomichnoyi diyal'nosti: sutnist', tekhnolohiya, problemy* [Enterprise budgeting in the conditions of starting foreign economic activity: essence, technology, problems]. *Visnyk natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnika"*, 6, pp. 41-47.
5. Kuz'min O. (2007). *Byudzhetuвання v systemi upravlinnya orhanizatsiyeyu: teoretychni ta prykladni zasady* [Budgeting in the organization management system: theoretical and applied principles]. Kyiv: Kondor.
6. Letucha, O. and Letucha, A. (2017). Strategy of financial rehabilitation of enterprises of metallurgical complex of Ukraine in the conditions of globalization. *Yekonomichniy visnik Natsional'nogo girnichogo universitetu*, 1, pp. 124-130.
7. Letucha, O., Letucha, A. and Taran, O. (2019). *Byudzhetuвання yak instrument hnuchkoho upravlinnya pidpryyemstvom v uslovyakh hlobalizatsiyi ekonomiky* [Budgeting as an instrument for functional management by business in the conditions of globalization of the economy]. *Problemy ekonomiky ta politychnoyi ekonomiyi*, 1, pp. 70-79.
8. Zadoya, A., Bilotserkivets, V., Zavorodnia, O., Letucha, O. et al. (2007). *Mizhnarodni stratehiyi ekonomichnoho rozvytku* [International Strategies for Economic Development]. ed. A. Zadoya, Kyiv: Znannya.
9. Bilotserkivets, V., Zavorodnia, O., Letucha, A., Letucha, O. et al. (2015). *Narysy teorii natsional'noyi ekonomiky* [Essays on the theory of national economy]. ed. V. Tarasevych, Dnipropetrovs'k: Sich.
10. Porter, M. (2005). *Konkurentsia* [Competition]. Moscow: Vil'yams.
11. Porter, M. (1998). *Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press.
12. Prots' N. (2013). *Byudzhetuвання u systemi upravlinnya finansamy pidpryyemstva* [Budgeting in the system of financial management of the enterprise]. *Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukrayini*, 5, pp. 188-193.

13. Zavhorodnia, O. (2014). *Innovatsiina dynamika natsionalnoi ekonomiky* [Innovative dynamics of the national economy]. Dnipropetrovs'k: Porohy.
14. Bilotserkivets, V. (2013). *Nova ekonomika: zmist ta evolyutsiya* [The new economy: content and evolution]. Dnipropetrovs'k: Sich.
15. Tompson, A. (2007). *Strategicheskiiy menedzhment: kontseptsii i situatsii dlya analiza* [Strategic Management: Concepts and Situations for Analysis]. Moscow: Ekonomika.
16. Ohiychuk, M. (2011). *Finansovyy ta upravlins'kyi oblik za natsional'nymi standartamy* [Financial and managerial accounting according to national standards]. Kyiv: Alerta.
17. Khusainov, D. (2010). *Vvedennya v modelyuvannya dynamichnykh system* [Introduction to the simulation of dynamic systems]. Kyiv: KNU imeni Tarasa Shevchenka.
18. Kolot, A. and Herasymenko, O. (2018). *Instytutu zainiatosti i dokhodiv v novii ekonomitsi: hlobalni trendy* [Institutes of Employment and Income in the New Economy: Global Trends]. *Problemy ekonomiky ta politychnoi ekonomiky*, 1, pp. 195-235.

Letucha O., Ph.D. in Economics, Associate Professor; Letucha A., Master of Business, Trade and Stock Exchanges; Voroshchuk A., Master Student; Korzh A., Student, National Metallurgical Academy of Ukraine

Priorities of planning as an instrument of improving the effectiveness of foreign economic activity of enterprises of the metallurgical complex of Ukraine in the conditions of globalization

The article analyzes alternative theoretical and methodological approaches to defining the nature and principles of planning. The Ukrainian metal market is analyzed, identifying sources and assessing the degree of influence of competitive forces. The features and priority areas of application of the system of planning of foreign economic activity of Ukrainian metallurgical enterprises in the conditions of globalization of economy are considered. Possibilities and effectiveness of using SWOT and PEST - analysis in the implementation of planning of foreign economic activity of Ukrainian metallurgical enterprises are determined. The peculiarities of pessimistic, realistic and optimistic forecasts of integration of enterprises of metallurgical complex of Ukraine into the world market of metal products are analyzed. The pessimistic forecast of foreign economic activity of Ukrainian metallurgical enterprises in the era of globalization in the world market of metal products is connected with the emergence of new and increased activity of existing competitors, increased influence of competitive technologies, greening and certification, control over the activity of business entities and increase in penalties, jobs in metallurgy against the backdrop of government funding deficits and inflation. The realistic forecast implies social changes in the legislation, gradual development of competitive technologies, growth of the national currency exchange rate, activation of the state certification policy. The optimistic forecast will see an increase in real incomes, intensification of scientific and technical developments in the metallurgical sector, improvement of the energy situation and economic growth.

Key words: planning, metallurgical complex, enterprise resources, foreign economic activity, competitiveness, globalization.

Летучая А.В., к.э.н., доцент; Летучая А.А., магистр предпринимательства, торговли и биржевой деятельности; Ворошук А.В., магистрантка; Корж А.Д., студентка, Национальная металлургическая академия Украины

Приоритеты планирования как инструмента повышения эффективности внешнеэкономической деятельности предприятий металлургического комплекса Украины в условиях глобализации

В статье проанализированы альтернативные теоретико-методологические подходы к определению сущности и принципов планирования. Проанализирован рынок металлопродукции Украины с определением источников и оценки степени влияния конкурентных сил. Рассмотрены особенности и приоритетные сферы применения системы планирования внешнеэкономической деятельности украинских металлургических предприятий в условиях глобализации экономики. Определены возможности и эффективность использования SWOT- и PEST-анализа во внедрении планирования внешнеэкономической деятельности украинских металлургических предприятий. Проанализированы особенности пессимистического, реалистического и оптимистического прогнозов интеграции предприятий металлургического комплекса Украины в мировой рынок металлопродукции. Пессимистический прогноз внешнеэкономической деятельности украинских металлургических предприятий в эпоху глобализации на мировом рынке металлопродукции связан с появлением новых и ростом активности существующих конкурентов, усилением влияния конкурентных технологий, экологизации и сертификации, контроля за деятельностью бизнес-субъектов и увеличением штрафных санкций, уменьшением привлекательности труда в металлургии на фоне дефицита финансирования со стороны государства и инфляции. Реалистичный прогноз предполагает социальные изменения в законодательстве, постепенное развитие конкурентных технологий, рост курса национальной валюты, активизацию государственной политики в области сертификации. При оптимистическом прогнозе будет наблюдаться рост реальных доходов населения, активизация научно-технических разработок в металлургической отрасли, улучшение энергетической ситуации и экономический рост.

Ключевые слова: планирование, металлургический комплекс, ресурсы предприятия, внешнеэкономическая деятельность, конкурентоспособность, глобализация.

Рекомендована до публікації 16.10.2019 р.

Надійшла до редакції 12.09.2019 р.